Kulturní orientace Vietnamců v ČR: generační srovnání*

MARTINA HŘEBÍČKOVÁ**
Psychologický ústav AV ČR, v. v. i., Brno

The Cultural Orientation of Vietnamese Czechs: A Generational Comparison

Abstract: This article introduces the Czech version of the General Ethnicity Questionnaire (GEQ), which is designed to measure majority and minority cultural orientation. Cultural orientation includes different ways of behaving in various life domains (i.e. language use, eating habits, media preferences, or relationships) and attitudes (cultural pride and preference). The questionnaire was administered to two groups of Vietnamese living in the Czech Republic. The second-generation group (N = 279) is made up of ethnic Vietnamese who were born in the Czech Republic and the 1.5-generation group (N = 119) is formed by ethnic Vietnamese born in Vietnam who came to the Czech Republic before they were 12 years old. Using Principal Component Analysis a more complex (six-factor) structure of Czech cultural orientation and a simpler (four-factor) structure of Vietnamese cultural orientation were extracted. The research revealed that the second generation is less oriented towards Vietnamese culture than members of the 1.5 generation, but the degree of orientation towards Czech culture is the same for both groups, and both groups are also oriented more towards Czech culture than Vietnamese culture. A comparison of cultural domains shows that Vietnamese from both generations have a better knowledge of the Czech language than the Vietnamese language, and they claimed to have more contact with Czechs than with Vietnamese people, but both generations also indicated that they were prouder of their Vietnamese cultural heritage than of Czech culture. The results of the research indicate that the Vietnamese from our research sample are successfully adapting to life in the Czech Republic.

Keywords: acculturation, cultural orientation, assimilation, Vietnamese Czechs, General Ethnicity Questionnaire, generational status

Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 2020, Vol. 56, No. 2: 197–227
https://doi.org/10.13060/csr.2020.007

* Studie je součástí projektu 20-01214S GA ČR a byla podpořena RVO: 68081740. Za pomoc při realizaci výzkumu a přípravě studie děkuji Mgr. Petře Chvojkové, Ph.D. Za cenné komentáře děkuji recenzentkám, recenzentům a editorskému týmu Sociologického časopisu.

** Veškerou korespondenci posílejte na adresu: doc. PhDr. Martina Hřebíčková, Dr., DSc., Psychologický ústav AV ČR, v. v. i., Veveří 97, 602 00 Brno, e-mail: martina@psu.cas.cz.

© Sociologický ústav AV ČR, v. v. i., Praha 2020

Úvod

O *integraci* nově příchozích do většinové společnosti v souvislosti s migrační krizí diskutují politici a pozornost jí věnují také sociální vědci. Zkoumají, jak se příslušníci minorit a přistěhovalci přizpůsobují životu v nové zemi, s jakými obtížemi se potýkají a které faktory a okolnosti mohou jejich integraci usnadnit. Poznatky o minoritách žijících v České republice získané sociálními vědci mohou napomoci tomu, aby se v ČR zaváděla účinná a smysluplná opatření podporující jejich integraci.

V předložené studii se věnuji vietnamské minoritě a zkoumám její orientaci na vietnamskou a českou kulturu. Orientace na majoritní a minoritní kulturu zahrnuje například užívání češtiny a vietnamštiny, stravovací zvyklosti, zapojení do kulturních aktivit, sociální a kulturní afiliaci nebo kulturní hrdost. *Cílem studie* je porovnat orientaci na majoritní (českou) a minoritní (vietnamskou) kulturu u dvou skupin Vietnamců. První skupinu tvořili příslušníci druhé generace, kteří se narodili v ČR vietnamským rodičům. Druhou skupinu představovali příslušníci tzv. jedenapůlté generace, kteří se sice narodili ve Vietnamu, ale do ČR přišli ve věku do 12 let. V obou skupinách porovnávám míru orientace na minoritní a majoritní kulturu a také dílčí charakteristiky kulturních orientací odvozené z analýzy hlavních komponent.

V ČR žije přibližně 62 000 Vietnamců [MV ČR 2019] a podle počtu obyvatel jsou v ČR zastoupeni nejpočetněji ve srovnání s dalšími zeměmi EU. Ve výzkumech sociálních vědkyň a vědců [Brouček 2003; Freidingerová 2014; Bernard, Mikešová 2014; Sýkora et al. 2016] jsou příslušníci vietnamské minority obvykle označováni jako Vietnamci. Uvedené označení používám i v této studii, ačkoliv nerozlišuje mezi Vietnamci žijícími ve Vietnamu a v ČR a také nereflektuje realitu jedinců vyrůstajících pod vlivem dvou kultur.[1]

Důvody, proč je vietnamská minorita v ČR tak početná, spočívají v dlouholeté migraci organizované komunistickými režimy v obou zemích. Brouček [2003] popsal tři vlny migrace z Vietnamu do ČR. První vlna (1950–1985) přišla do ČSSR v rámci poválečné pomoci. Socialistické Československo nabídlo Vietnamu pro vybrané mladé lidi stipendia na vysokých školách a stáže pro učně v továrnách. Po pádu komunistického režimu v roce 1989 se někteří z nich vrátili do Vietnamu nebo se přestěhovali do jiných zemí. V ČR zůstali ti, kteří se dokázali přizpůsobit novým podmínkám. Na základě mezinárodních dohod přicházeli Vietnamci do ČR až do roku 1991 (druhá vlna migrace). V tomto období již neprobíhal důkladný výběr a motivací pro příchod do nové země byla především vidina snadné-

[1] Jako přesnější a výstižnější se nabízí označení vietnamský Čech či vietnamská Češka, případně český Vietnamec či česká Vietnamka. První označení se jeví jako vhodnější zejména pro příslušníky druhé generace, jejichž identita je bikulturní [Benet-Martínez, Haritatos 2005], což toto označení lépe vystihuje. Tímto způsobem označují příslušníky menšin také v zahraničních studiích [Tsai, Ying, Lee 2000].

ho výdělku. Třetí vlnu migrace (po roce 1991) představovali především příbuzní a přátelé předchozích imigrantů nebo lidé, kteří chtěli v ČR podnikat. V současné době Vietnamci nejčastěji v ČR provozují obchody nebo restaurace a podnikají ve službách. Od roku 2013 mají svého zástupce v Radě vlády pro národnostní menšiny.

V českém prostředí se integraci vietnamské minority věnovali spíše etnologové, sociologové, sociální geografové, pedagogové a ekonomové než psychologové. Etnologický ústav AV ČR vydal v roce 2008 sborník věnovaný migraci, obsahující i studii o vietnamské minoritě [Uherek, Korecká, Pojarová 2008]. Vietnamské minoritě v České republice byly věnovány studie Broučka [2003, 2016], Freidingerové [2014], Drbohlava a Dzúrové [2007, 2017]. Pedagogové reagovali na nárůst počtu dětí imigrantů v českých školách, kde se začíná vyučovat multikulturní výchova zahrnující rovněž téma integrace, včetně integrace vietnamských žáků na českých školách [Gulová 2008; Kocourek 2007; Šišková 2008; Jarkovská et al. 2015; Janská, Čermák, Wright 2014].[2] Vietnamské minoritě byly věnovány také studie v Sociologickém časopisu. Kromě již zmíněné stati Bernarda a Mikešové [2016] o sociokulturní integraci ukrajinských a vietnamských imigrantů publikovala Souralová [2015, 2016] kvalitativní studii o vietnamských dětech a jejich českých chůvách. Rozhovory s obyvateli Prahy-Libuše o soužití majority s vietnamskou minoritou v obou skupinách analyzovali Sýkora et al. [2016].

Integrace nově příchozích v hostitelských zemích je interdisciplinární téma, k jehož zkoumání v mezinárodním kontextu výrazně přispěli také psychologové [Berry 2003; Bourhis et al. 1997; van Oudenhoven, Ward 2013]. V Psychologickém ústavu AV ČR se nyní zabýváme psychologickými aspekty akulturace[3] vietnamské minority. Zkoumáme, jak bikulturní identita Vietnamců žijících v ČR, prožívání akulturačního stresu a jejich kulturní orientace souvisejí s vlastnostmi osobnosti obsaženými v pětifaktorovém modelu. Zajímá nás tedy především, jak akulturaci ovlivňují individuální odlišnosti.

---

[2] V ČR vznikly i další monografie a studie, které se věnují integraci. Gärtner a Drbohlav [2012] připravili studii o akulturaci zahraničních manažerů v ČR. Szaló [2007] se zabýval transnacionalismem; právnický pohled na současnou evropskou migraci přináší Scheu [2011]. Barša [1999] a Baršová a Barša [2005] se zabývali obšírněji tématem multikulturalismu. O aplikaci teoretických psychologických a sociologických poznatků v práci s etnickými menšinami pojednali Kajanová et al. [2009].

[3] Ačkoliv pojem akulturace původně představili antropologové, v poslední době jej opouštějí a používají spíše pojem inkorporace, integrace nebo asimilace [Guarnaccia, Hausmann-Stabile 2016]. Akulturace je v psychologii zavedeným pojmem s jasným obsahem. Je definována jako proces kulturní změny, který nastává, když se jedinci z různých kulturních zázemí dostanou do vzájemného přímého déle trvajícího kontaktu a na obou stranách dochází ke změnám kulturních vzorců [Redfield, Linton, Herskovits cit. in Berry et al. 2011]. Pro laickou veřejnost, ale i odborníky z jiných oborů může být význam tohoto pojmu nejasný a bývá častěji nahrazován termínem integrace. Podrobnější výklad termínů integrace a asimilace viz Uherek [2011], Bernard, Mikešová [2014].

Přínosem této studie pro sociální vědce, zejména sociology, je, že v ní přináším dílčí poznatky výzkumu kulturní orientace vietnamské minority za použití nové metody. Výzkumníci v obou zmíněných vědních disciplínách totiž vytvářejí nebo adaptují metody, které by akulturaci spolehlivě měřily. Obecný dotazník etnicity je v ČR novou metodou pro měření kulturní orientace. Výzkumy sociálních vědců o vietnamské minoritě v ČR přinesly dosud protikladné závěry. Některé studie ji charakterizují jako izolovanou a málo integrovanou [Brouček 2003; Martínková 2008], jiné dokládají vysokou míru integrace [Bernard, Mikešová 2014]. Žádný z dosud realizovaných výzkumů neměl k dispozici komplexní data umožňující porovnat orientace na obě kultury. Výsledky studie proto mohou výrazně přispět do diskuse o míře integrace potomků vietnamských rodičů do většinové společnosti.

Akulturace, asimilace, integrace a kulturní orientace

Nepřináším podrobnou analýzu a kritickou reflexi výše uvedených konceptů. Zmiňuji je především proto, abych upřesnila jejich vzájemné souvislosti. Zaměřím se především na kulturní orientaci, která je hlavním tématem prezentovaného výzkumu.

Mezinárodní organizace pro migraci vymezila *akulturaci* jako progresivní přijímání elementů cizí kultury (myšlení, hodnoty, normy, chování, instituce) jedincem, skupinami nebo třídami [International Organisation for Migration cit. in Sam, Berry 2006]. V sociologii se pojem akulturace příliš nepoužívá, je nahrazován termínem *asimilace* nebo integrace. Termín asimilace se v sociologii ujal zejména proto, že souvisí s vlivnou teorií asimilace, kterou na základě americké zkušenosti evropské migrace do Spojených států v první polovině 20. století zformuloval Gordon [1964; podrobněji o Gordonově modelu Bernard, Mikešová 2014]. Ačkoliv byl asimilační model kvůli jednosměrnosti, nezvratnosti a etnocentričnosti kritizován [Alba, Nee 1997], v současnosti zažívá renesanci v podobě modifikované teorie asimilace [ibid.; Bagby 2009; Morawska 1994; Brown, Bean 2006; Portes, Zhou 1993].

Asimilace a akulturace byly původně zkoumány zejména v sociologii jako fenomén projevující se na úrovni skupin. Akulturační změny u skupin v demografické, kulturní, ekonomické a politické oblasti připravují půdu pro individuální psychologické změny, které jsou podmíněny rozdílnými psychologickými charakteristikami jedinců. Kvůli odlišení obou druhů akulturace se o akulturaci na úrovni jedinců hovoří jako o psychologické akulturaci a zkoumají ji především psychologové. Psychologové, ale i další sociální vědci zabývající se akulturací a asimilací vycházejí nejčastěji z čtyřsložkového modelu [Berry 1997]. Akulturace je v něm definována jako proces kulturní a psychologické změny v důsledku interkulturního kontaktu. V závislosti na tom, nakolik jedinci udržují svoji původní kulturu a nakolik současně vyhledávají kontakt s příslušníky majoritní kultury, rozlišuje Berry čtyři akulturační strategie (marginalizace, separace, asi-

milace, integrace) [Berry 2003; Bourhis et al. 1997; Průcha 2010; Rudmin 2003; van Oudenhoven, Ward 2013; Ward, Rana-Deuba 1999; Chvojková, Hřebíčková 2018]. Akulturační preference minority jsou často ovlivněny spíše reálnými, nebo dokonce pouze předpokládanými preferencemi majority než vlastními preferencemi. Bourhis se spolupracovníky proto vytvořil *Interaktivní akulturační model*, který zdůrazňuje vztahy a interakce mezi majoritou a minoritou (Interactive Acculturation Model, IAM [Bourhis et al. 1997]). Výzkumy ukazují, že nejužívanější a také nejadaptivnější strategií v procesu akulturace je integrace, zahrnující uchování kultury země původu i efektivní účast v širší hostitelské komunitě [van Oudenhoven, Ward 2013].

Zatímco Berryho model akulturačních strategií, kterým se někdy v literatuře říká akulturační preference nebo mody, postihuje především postoje k původní a hostitelské kultuře, při zjišťování *kulturní orientace* jde spíše o postižení konkrétních způsobů chování. V praxi často nacházíme rozpor mezi tím, co by imigranti nebo příslušníci minorit chtěli dělat, a tím, co skutečně dělají. Kritici výzkumu postojů v sociální psychologii [Wallace et al. 2005; Fishbein, Ajzan 2010 cit. in Berry et al. 2011] a v oblasti meziskupinových postojů [Dixon, Levine 2012] upozorňují na to, že postoje se mohou od reálného chování výrazně odlišovat. Jak se nově příchozí chovají v různých sférách života, proto poskytuje validnější informace o jejich začleňování v hostitelské zemi než zjišťování jejich preferencí k přejímání elementů nové kultury a podržení elementů původní kultury.

Kulturní orientace však nezahrnuje výhradně chování a konkrétní projevy v různých oblastech života, jako jsou např. znalosti a užívání jazyka, zapojení do kulturních aktivit, sociální a kulturní afiliace, ale zjišťují se i postoje daného jedince v rámci původní a hostitelské kultury, např. národní hrdost [Tsai, Ying, Lee 2000]. Termín kulturní orientace bývá v psychologii často používán jako synonymum pro akulturaci, nicméně Tsaiová jej začala používat i proto, aby odlišila akulturaci, která je chápána jako adaptace a přizpůsobení imigrantů v různých oblastech jejich života, od etnické identity, která vyjadřuje identifikaci jedince s určitou etnickou skupinou [Tsai, Chentsova-Dutton 2002]. Jedinci mohou být na danou etnickou skupinu výrazně orientováni, ale nemusejí se s ní identifikovat.

Většina odborníků se dnes shoduje, že akulturace a kulturní orientace se týká různých oblastí života [Laroche, Kim, Hui 1997; Navas et al. 2007; Padilla, Perez 2003; Tsai, Ying, Lee 2000; van Oudenhoven, Ward 2013], avšak výzkumníci nejsou jednotní ve vymezení těchto oblastí. Laroche sestavil škálu, kterou uplatnil při výzkumu italských a řeckých imigrantů v Kanadě [Laroche, Kim, Hui 1997]. Škála postihovala čtyři oblasti života imigrantů: jazyk, média, sociální interakce, identifikace s kulturou a citová vazba k ní. Třífaktrové řešení odvozené z faktorové analýzy zahrnovalo kulturní orientaci rodiny (zejména používání původního jazyka nebo angličtiny v rodině), sledování médií a sociální vztahy ke členům původní a hostitelské kultury [Laroche, Kim, Hui 1997; Kim, Laroche, Tomiuk 2001]. Padilla a Perez [2003] sestavili škálu, která měří kulturní zázemí imigrantů, jejich stravovací zvyklosti, preference médií, oblast přátelských vztahů, kulturní

preference a hrdost. Z faktorové analýzy odvodil čtyři faktory: sociální kognice, kulturní kompetence, sociální identita a sociální stigma. Navasová [Navas et al. 2007] se afrických imigrantů ve Španělsku dotazovala na zájem o udržení původní kultury a přijetí kultury majoritní společnosti v sedmi různých oblastech jejich života (politika, práce, ekonomika, náboženství, hodnoty, sociální vztahy a rodina). Také Berry uvádí, že imigranti během akulturace procházejí procesem změny minimálně v šesti oblastech svého psychického fungování (jazyk, kognitivní styl, osobnost, identita, postoje a akulturační stres) [van Oudenhoven, Ward 2013]. Z výzkumů vyplývá, že škály na měření kulturní orientace obvykle měří i postoje k minoritní a majoritní kultuře, chování v rámci majoritní a minoritní kulturní skupiny, preferenci jídla, hudby, aktivit, médií, kulturních praktik a především používání a znalost jazyka, které jsou při začleňování do nové kultury klíčové [Kang 2006]. V empirické části studie z odpovědí na položky Obecného dotazníku etnicity (ODE) odvozuji dílčí charakteristiky kulturních orientací. Jedním z cílů studie proto je přispět do diskuse o počtu a obsahu dílčích charakteristik kulturní orientace.

Generační status a jeho vymezení

Ve studii srovnávám orientaci na českou a vietnamskou kulturu u dvou skupin potomků vietnamských rodičů lišících se generačním statusem. Generační status bývá imigrantům a jejich potomkům přiřazován na základě údajů o věku, délce pobytu a místu narození. Vymezení generací není mezi autory jednotné. Do druhé generace někdy bývají řazeni imigranti, kteří se v hostitelské zemi buď narodili, nebo do ní přišli jako děti [Gans 1992 cit. in Zhou 1997]. Děti do 4 let bývají přiřazovány ještě k druhé generaci, protože s ní sdílí mnoho jazykových a vývojových zkušeností [Zhou 1997]. Rumbaut [cit. in Zhou 1997] poprvé zavedl označení jedenapůltá generace pro děti, které vyrůstaly na pomezí staré a nové kultury, ale plně nenáleží k žádné z nich. Řadí se do ní děti přicházející do nové vlasti ve věku do 13 let, což přibližně odpovídá prvnímu stupni školní docházky [Kang 2004; Zhou 1997]. Ačkoliv odborníci používají někdy pouze rozdělení na první a druhou generaci [Chiang 2000; Cheung 1992; cit. in Kang 2004], Kang [2004] podotýká, že sami korejští imigranti v USA používali termín jedenapůltá generace pro své krajany, kteří přišli do USA před dosažením dospělosti.

Podle Tsaiové [Tsai, Ying, Lee 2001] jsou potomci imigrantů, kteří se již narodili v hostitelské zemi (a většinou v ní i celou dobu žijí), označováni jako druhá generace. Pod jedenapůltou generaci začleňuje imigranty, kteří se narodili v zemi původu, ale do hostitelské země přišli ve věku do 12 let. Imigranti z první generace se narodili ve své zemi původu a do hostitelské země přišli ve věku 13 let a více [Tsai, Ying, Lee 2001]. Tsaiová vybrala 12 let s ohledem na vývojové aspekty tohoto věku. Děti, které přicházejí do hostitelské země před dovršením 12 let, se snáze učí nový jazyk, což jim umožňuje rychlejší zapojení do hostitelské kultury. Děti mladší 12 let také ještě nemají pevně zformovanou svoji kulturní identitu

a snáze se tak mohou začít identifikovat s novou hostitelskou kulturou. Tsaiová vyčleňuje také dvaapůlté a vyšší generace migrantů, jejichž alespoň jeden rodič se narodil v jiné zemi (sami se přitom již narodili v hostitelské zemi a jejich druhý rodič se zde narodil také).

Ve studii věnované ukrajinským a vietnamským migrantům Bernard a Mikešová [2014] rozčlenili respondenty do tří skupin podle věku příchodu do ČR (méně než 18 let, 18–35 let, více než 35 let) na základě kombinace věcného (zejména odlišení respondentů, kteří přišli v nedospělém věku) a statistického hlediska (dostatečný počet respondentů ve všech skupinách). V této studii porovnávám dvě skupiny Vietnamců. Početnější je druhá generace, kterou tvoří adolescenti a mladí dospělí, kteří se již v ČR narodili. Do jedenapůlté generace zahrnujeme ty, kteří se narodili ve Vietnamu, do ČR se přistěhovali do 12 let věku a v ČR absolvovali druhý stupeň ZŠ.

Měření akulturace a kulturní orientace

Vývoj metod pro měření akulturace a kulturní orientace souvisí s teoretickými úvahami o akulturaci. Do sedmdesátých let minulého století převládal názor, že akulturace probíhá jako přijetí nové kultury a odmítnutí té původní. Pro měření akulturace byly proto používány jednodimenzionální škály s polaritami udržení původní kultury versus přijetí nové kultury („one-statement method"). Jednalo se vlastně o výběr mezi kulturami. Nevýhoda jednodimenzionálních škál spočívala v tom, že strategie integrace mohla být zaměněna s marginalizací. Integrace i marginalizace odpovídá na tomto typu škály středním skórům, takže jsou vzájemně od sebe nerozlišitelné, zatímco separace se projevuje nízkými skóry a asimilace vysokými skóry na škále.

Od sedmdesátých let se začaly používat i dvoudimenzionální škály. Přijetí nové kultury (adoption) a udržení původní (maintenance) jsou pojímány jako dvě na sobě nezávislé dimenze. Jedna škála měří orientaci na původní kulturu, druhá na hostitelskou („two-statements method") [Arends-Toth, Van de Vijver cit. in Berry et al. 2011]. Bikulturní jedinci preferující integraci dosahují vysokých hodnot na obou škálách.

Škály k měření akulturace můžeme kategorizovat např. na základě jejich popisu (autor, cílová skupina, věková skupina, počet subškál, počet položek), konceptuálních přístupů a teoretických východisek (jednodimenzionální, dvoudimenzionální), zaměření (akulturační podmínky, orientace, zisky, postoje, chování; viz on-line databáze metod měřících akulturaci[4]). Berry měří čtyři akulturační strategie samostatnými škálami (Acculturation Attitudes Scale [Berry et al. 1987; Sam, Berry 1995, 2010]). Ačkoliv jsou Berryho model i jeho škály na měření

[4] http://uvtapp.uvt.nl/fsw/spits.ccis.frmIndex.

akulturačních strategií používány výzkumníky na celém světě, jiní výzkumníci je kritizují. Kritizována je nedostatečná vysvětlující a predikční síla Berryho modelu i špatné psychometrické vlastnosti škál na měření akulturačních strategií. Metodě je vytýkáno, že škály na sobě nejsou dostatečně nezávislé. Ve skutečnosti odpovídají spíše jednodimenzionálnímu modelu akulturace s integrací na jednom pólu a ostatními strategiemi na druhém pólu [Rudmin 2003; Ward 2008]. Další nevýhodou škál postihujících akulturační strategie je, že vyjadřují především postoje. Měří preference ohledně akulturačního procesu vyjádřené výrazy „rád/nerad" a „preferoval bych" a opomíjí reálné chování.

Jinou často používanou škálou na měření akulturace je Stephenson Multigroup Acculturation Scale [Stephenson 2000], obsahující 32 položek. Čtyři položky z této škály, dotazující se na zájem o události v ČR, oblibu českých jídel, znalost češtiny a kontakt s Čechy, použili ve své studii o sociální integraci Ukrajinců a Vietnamců Bernard a Mikešová [2014].

Obecný dotazník etnicity

S ohledem na výše zmíněné kritické výhrady vůči Berryho škálám na měření akulturačních strategií jsme s výzkumným týmem na počátku našeho výzkumu vietnamské minority provedly rešerši dostupných zahraničních metod na měření akulturace a kulturní orientace. Vybraly jsme Obecný dotazník etnicity (ODE, angl. General Etnicity Questionnaire [Tsai, Ying, Lee 2000, 2001; Tsai, Chentsova-Dutton, Wong 2002]), který měří separátně orientaci na majoritní a minoritní kulturu. Ačkoliv Tsaiová se spolupracovníky zkonstruovala tuto metodu pro měření kulturní orientace čínských imigrantů v USA, jsou položky naformulovány natolik obecně, aby se daly snadno přizpůsobit pro zkoumání kulturní orientace kterékoliv minority v jakékoliv zemi. Další výhodou ODE je měření kulturní orientace na základě chování a postojů imigrantů vůči původní a hostitelské kultuře v několika oblastech. Položky byly sestaveny tak, aby obsáhly důležité aspekty kulturní orientace (zkrácené znění položek viz Tabulka 2 a 3, úplné znění položek je uvedeno v Tabulce P1 a P2 v příloze). Tsaiová se spolupracovníky [Tsai, Ying, Lee 2000] z analýzy hlavních komponent s následnou rotací Varimax odvodili pro americkou i čínskou kulturní orientaci vždy šest faktorů s podobným obsahem (jazykové schopnosti, sociální afiliace, aktivity, národní hrdost, stravovací zvyklosti, sledování médií). Dílčí charakteristiky kulturní orientace se v ODE odvozují v každém zkoumaném souboru a pro každou kulturní orientaci. Znamená to, že předem nejsou určeny položky pro měření dílčích charakteristik kulturních orientací. Vždy se empiricky odvozují z analýzy hlavních komponent, proto ODE respektuje kulturní odlišnosti a specifika každé analyzované skupiny.

Na překladu ODE do češtiny se podílel tým překladatelek. Tři nezávisle na sobě připravily návrh českého znění, který jsme v druhé fázi porovnaly a po diskusi jsme se shodly na českém znění. V třetí fázi převodu metody provedla

čtvrtá překladatelka, která neznala originální znění položek, překlad české verze do angličtiny. V poslední fázi jsme porovnaly zpětný překlad s originálem, abychom ověřily, že se význam položek neposunul.

Česká verze ODE obsahuje vždy 37 položek, které jsou uzpůsobeny pro měření orientace na vietnamskou a českou kulturu. Respondenti posuzovali míru souhlasu s uvedenými tvrzeními na pětibodové škále, vymezené od 1 (vůbec nesouhlasím) po 5 (zcela souhlasím), u položek týkajících se kulturní orientace (např. *Byl/a jsem vychován/a tak, jak je to ve Vietnamu obvyklé*). Na položky, které se týkají sledování médií a jazykových schopností, odpovídají respondenti na škále vymezené od 1 (nikdy/velmi špatně) po 5 (velmi často/velmi dobře). Výsledkem jsou dva číselné skóry české a vietnamské kulturní orientace a skóry v dílčích oblastech kulturní orientace, které se odvozují vždy v konkrétním souboru za použití analýzy hlavních komponent a následné ortogonální rotace Varimax.[5] Nevýhodou ODE je časová náročnost administrace. Výhrady lze mít také k postupu odvození dílčích charakteristik kulturních orientací z analýzy hlavních komponent. Faktory se odvozují z položek obsažených v ODE, proto pokud ODE nějaké důležité dílčí vlastnosti kulturní orientace neobsahuje, pak se ve výsledných faktorech neobjeví. Jinými slovy z analýzy hlavních komponent získáme jen takové charakteristiky, které do ní vložíme.

Náplní studie je za použití ODE zkoumat orientaci na majoritní (českou) a minoritní (vietnamskou) kulturu u vietnamských Čechů z druhé a jedenapůlté generace. V explorativním výzkumu jsem si stanovila tři cíle: (1) Empiricky *odvodit dílčí charakteristiky* orientace na českou a vietnamskou kulturu a *porovnat je v obou skupinách*. (2) Odhadnout a *porovnat míru celkové orientace* na českou a vietnamskou kulturu ve dvou skupinách. (3) *Porovnat obě kulturní orientace*.

Z předchozích výzkumů za použití ODE vyplynulo, že tři skupiny čínských Američanů lišících se generačním statusem se odlišovaly také mírou orientace na americkou a čínskou kulturu [Tsai, Ying, Lee 2000]. Přepokládám proto, že vietnamští Češi, kteří se již narodili v ČR, budou mít vyšší míru orientace na českou kulturu než příslušníci jedenapůlté generace narození ve Vietnamu a nižší míru orientace na vietnamskou kulturu ve srovnání s příslušníky jedenapůlté generace. Ve shodě s poznatky z USA [Tsai, Ying, Lee 2000] předpokládám rozdíly zejména v dílčí charakteristice kulturní orientace zjišťující jazykové schopnosti v češtině i vietnamštině. Očekávám lepší znalost češtiny a horší znalost vietnamštiny u Vietnamců narozených v ČR ve srovnání s příslušníky jedenapůlté generace.

---

[5] V literatuře se někdy vyskytuje námitka vůči nekorelovanosti faktorů, která bývá považována za nerealistickou podmínku. Z předchozích výzkumů porovnávajících ortogonální a šikmou rotaci (Varimax vs. Oblimin) vyplynulo, že různé způsoby rotace faktorů výslednou faktorovou strukturu nezmění [Goldberg 1981; Ostendorf 1990, Hřebíčková, Urbánek 2001]. S ohledem na potřebu srovnat výsledky s americkými údaji jsem zvolila ortogonální rotaci Varimax.

Dílčí charakteristiky české a vietnamské kulturní orientace se odvozují empiricky pro každou kulturní orientaci, mají tedy různý obsah a reprezentují je různé položky. Nevýhodou ODE proto je, že neumožňuje porovnání dílčích charakteristik orientace na českou a vietnamskou kulturu. Abych nevýhodu eliminovala, vybrala jsem stejné položky, které vstupovaly do obsahově shodných faktorů v obou kulturních orientacích. Takový postup umožnil porovnat obě kulturní orientace ve společných dílčích charakteristikách (viz třetí cíl studie).

Výzkumný soubor, postup výzkumu a analýz

Výzkumný soubor tvořilo 398 respondentů a respondentek ve věku 12–36 let (M = 19 let, sd = 4,17), z toho bylo 59 % žen. Na zapojení respondentů v relativně širokém věkovém rozpětí měl vliv postup sběru dat prostřednictvím vietnamských spolků a organizací, které šířily odkaz na online výzkum mezi svými členy. Sběr dat probíhal dvěma způsoby. Nejdříve tým výzkumic oslovil vietnamské spolky a organizace působící v celé ČR s prosbou o rozeslání odkazu na online výzkum jejich členům. Tento způsob sběru dat však neposkytl dostatečný počet respondentů. Oslovily jsme proto také střední školy v Praze, Brně a Chebu, protože v těchto městech žije větší počet Vietnamců. Očekávaly jsme proto na školách větší počty vietnamských studentů. Vedení škol umožnilo realizovat sběr dat u studentů a studentek vietnamského původu v rámci vyučování. V tomto případě odpovídali respondenti a respondentky na tištěnou formu dotazníků. Respondenti se v obou případech vyjadřovali nejdříve k české, poté k vietnamské kulturní orientaci. Metoda byla administrována v češtině spolu s dalšími metodami. Základní demografické charakteristiky souboru, odděleně pro druhou a jedenapůltou generaci, uvádím v Tabulce 1.

V první fázi jsem použila analýzu hlavních komponent s následnou rotací Varimax, abych redukovala množství proměnných a určila dílčí faktory (charakteristiky) kulturní orientace. Provedla jsem dvě analýzy hlavních komponent odděleně pro položky na měření orientace na českou a vietnamskou kulturní orientaci. Následně jsem použila t-testy pro porovnání dvou generací v české a vietnamské kulturní orientaci a dílčích charakteristikách české a vietnamské kulturní orientace, které jsem odvodila z analýzy hlavních komponent. Párové t-testy jsem použila k porovnání české a vietnamské kulturní orientace.

Výsledky

1) Odvození dílčích charakteristik orientace na českou a vietnamskou kulturu

Kritickým okamžikem v analýze hlavních komponent je určení počtu faktorů, které vystihují obsahově odlišné charakteristiky obsažené v konkrétní matici dat. Výzkumníci obvykle určí počet faktorů na základě grafického zobrazení (tzv. scree

Tabulka 1. Demografické charakteristiky souboru rozděleného podle generačního statusu

	Jedenapůltá generace			Druhá generace		
		M	sd		M	sd
N	119			279		
Věk (v letech)	15–35	22,09	4,56	12–36	17,72	3,20
Věk migrace	0–12	6,70	3,25	–	–	–
Délka pobytu v ČR (v letech)	7–26	15,38	4,58			
Pohlaví (ženy)	71 (60 %)			162 (58 %)		
Místo narození otce Vietnam	119 (100 %)			271 (97 %)		
Místo narození matky Vietnam	118 (99 %)			269 (96 %)		
Národnost						
vietnamská	84 (71 %)			188 (67 %)		
česká	5 (4 %)			14 (5 %)		
vietnamská i česká	29 (24 %)			71 (25 %)		
Občanství*						
vietnamské	37 (31 %)			131 (47 %)		
české	20 (17 %)			51 (18 %)		
vietnamské i české	61 (50 %)			95 (34 %)		
Rodný jazyk						
vietnamština	84 (71 %)			69 (25 %)		
čeština	4 (3 %)			60 (22 %)		
vietnamština i čeština	30 (25 %)			147 (53 %)		
Dokončené vzdělání						
VŠ	29 (24 %)			24 (9 %)		
SŠ	39 (33 %)			91 (32 %)		
vyučen	1 (1 %)			3 (1 %)		
ZŠ	5 (4 %)			51 (18 %)		
neuvedl/a	44 (37 %)			108 (39 %)		

Poznámka: * Respondenti se vyjadřovali odděleně ke své národnosti a občanství. Občanství bylo specifikováno jako údaj uvedený v občanském průkazu nebo cestovním pasu.

Tabulka 2. Faktorová struktura položek pro měření orientace na českou kulturu – první část

Zkrácené znění položky	J	K, V	H	M	Z	SA
34. mluvení česky	0,88*					
35. čtení česky	0,87*					
36. psaní česky	0,87*					
37. porozumění češtině	0,79*					
26. mluvení česky ve škole	0,49*			0,37		
29. mluvení česky s kamarády	0,45*	0,43		0,40		
27. mluvení česky v práci	0,39*					
22. čeští kamarádi		0,73*				
10. chodí, kde jsou Češi		0,69*				
21. čeští kamarádi v dětství		0,66*				
11. zná české zvyky		0,62*				
2. v dětství vystaven/a vlivu české kultury	0,38	0,43*				
3. nyní vystaven/a vlivu české kultury	0,38	0,41*			0,34	
23. přání být Čechy akceptován/a		0,37*	0,36			
6. hrdost na českou kulturu			0,79*			
7. pozitivní vliv české kultury			0,73*			
13. obdiv k Čechům			0,65*			
5. stydí se za českou kulturu			0,61*			
4. kritika české kultury méně než jiných			0,38*			
8. děti by měly číst, psát a mluvit česky			0,32*			
31. filmy v češtině				0,79*		
30. sledování TV v češtině				0,72*		
32. rádio v češtině				0,68*	0,32	
33. literatura v češtině	0,39			0,49*		
16. české tance					0,74*	
15. česká hudba					0,74*	
17. česká rekreace					0,59*	
18. české svátky		0,33			0,43*	
20. česká jídla v restauracích		0,32			0,39*	
9. děti česká jména						0,62*
24. chození s Čechem/Češkou						0,57*
25. mluvení česky doma						0,55*

Tabulka 2. Faktorová struktura položek pro měření orientace na českou kulturu – dokončení

Zkrácené znění položky	J	K, V	H	M	Z	SA
1. výchova jako v Česku						0,49*
14. preference české komunity			0,42			0,48*
12. chování k partnerovi obvyklé v Česku		0,39				0,42*
19. česká jídla doma		0,30				0,41*
28. modlení česky						0,32*

Poznámky: Názvy faktorů: J = jazyk, K, V = kontakt, vystavení kultuře, H = hrdost, M = média, SA = sociální afiliace. Kurzívou jsou označeny položky, které spadají do obsahově shodných faktorů v české i vietnamské verzi ODE. Čtyři společné dimenze tvoří položky 34, 35, 36, 37 (jazyk), 2, 3, 10, 11, 21, 22 (vystavení, kontakt), 4, 5, 6, 7, 8, 13, 23 (hrdost), 24, 12 (blízké vztahy). Hvězdičkou jsou označeny faktorové náboje vyšší než 0,30, které reprezentují jednotlivé faktory orientace na českou kulturu.

plotu). Courtney a Gordon [2013] doporučili namísto odhadu počtu faktorů podle vizuálního posouzení scree plotu stanovit jejich počet matematicky a navrhli pět způsobů, které jsem v analýzách uplatnila. V případě české kulturní orientace tři z pěti způsobů – minimum average partial (MAP), parallel analysis (PA), optimal coordinate (OC) – určily jako optimální řešení šestifaktorové. Způsob acceleration factor (AF) doporučil dva a comparison data (CD) sedm faktorů. Ve vietnamské kulturní orientaci pak čtyři z pěti způsobů určily jako optimální řešení čtyřfaktorové (MAP, PA, OC, CD), AF stanovil jako optimální jednofaktorové řešení. V prvním kroku jsem proto z analýzy hlavních komponent odvodila šest dílčích charakteristik české a čtyři dílčí charakteristiky vietnamské kulturní orientace.

Struktura položek měřících orientaci na českou kulturu: Provedla jsem explorační faktorovou analýzu s následnou rotací Varimax a odvodila šestifaktorovu strukturu z posouzení české kulturní orientace. Faktory 1–6 po rotaci vyčerpávaly 12,07 %, 9,48 %, 7,78 %, 7,07 %, 6,88 % a 6,82 % rozptylu, celkem šestifaktorové řešení vyčerpávalo 50,12 % rozptylu. Faktorová struktura položek určených k měření orientace na českou kulturu je uvedena v Tabulce 2.

První faktor jsem na základě položek, které do něj vstupují, pojmenovala *jazyk*. Obsahuje položky, které zjišťují zvládání češtiny (mluvení, psaní, čtení, porozumění) a její používání v různých kontextech (ve škole, s kamarády, v práci). Do druhého faktoru vstupuje šest položek s faktorovým nábojem vyšším než 0,35. Tři z nich souvisejí s kontaktem s Čechy, tři s vystavením vlivu české kultuře. Druhý faktor byl proto pojmenován *kontakt, vystavení české kultuře.* Třetí faktor obsahuje položky, které autorky původní verze vytvořily pro měření hrdosti na danou kulturu. Do faktoru *kulturní hrdost* vstupují i dvě položky, které vyjadřují přání být akceptován Čechy a přání, aby děti zvládaly češtinu. Položky dotazující

Tabulka 3. Faktorová struktura položek pro měření orientace na vietnamskou kulturu – první část

Zkrácené znění položky	J, M, R	K, V	H	PJ, V
36. psaní vietnamsky	0,81*			
35. čtení vietnamsky	0,81*			
33. literatura ve vietnamštině	0,74*			
34. mluvení vietnamsky	0,73*	0,40		
31. filmy ve vietnamštině	0,73*			0,34
37. porozumění vietnamštině	0,70*	0,35		
15. vietnamská hudba	0,60*			0,35
30. sledování TV ve vietnamštině	0,58*			0,40
32. rádio ve vietnamštině	0,57*			
16. vietnamské tance	0,42*			0,38
28. modlení vietnamsky	0,40*			
17. vietnamská rekreace	0,37*		0,31	0,36
2. vystavení vietnamské kultuře v dětství		0,63*		
3. vystavení vietnamské kultuře nyní		0,62*		
22. vietnamští kamarádi nyní		0,60*		0,41
19. vietnamská jídla doma		0,59*	0,33	
26. mluvení vietnamsky doma		0,58*		
11. znám vietnamské zvyky	0,36	0,54*		
10. chodí, kde jsou Vietnamci		0,51*		0,51
21. vietnamští kamarádi v dětství		0,51*		
1. výchova jako ve Vietnamu	0,39	0,42*		
6. hrdost na vietnamskou kulturu			0,75*	
13. obdiv k Vietnamcům			0,69*	
7. pozitivní vliv vietnamské kultury			0,66*	
5. stydí se za vietnamskou kulturu			0,58*	
14. preference vietnamské komunity			0,48*	0,42
8. děti by měly číst, psát, mluvit vietnamsky		0,38	0,46*	
18. vietnamské svátky		0,43	0,45*	
23. přání být Vietnamci akceptován/a			0,45*	
4. kritika vietnamské kultury méně než jiných			0,33*	
26. mluvení vietnamsky ve škole				0,62*
29. mluvení vietnamsky s kamarády	0,40			0,60*

Tabulka 3. Faktorová struktura položek pro měření orientace na vietnamskou kulturu – dokončení

Zkrácené znění položky	J, M, R	K, V	H	PJ, V
24. chození s Vietnamcem/Vietnamkou				0,58*
27. mluvení vietnamsky v práci	0,33			0,54*
20. vietnamská jídla v restauracích				0,43*
12. chování k partnerovi obvyklé ve Vietnamu	0,37		0,30	0,40*
9. děti vietnamská jména			0,31	0,32*

Poznámky: Názvy faktorů: J, M, R = jazyk, média, rekreace; K, V = kontakt, vystavení kultuře, H = hrdost, PJ, V = používání jazyka, vztahy. Hvězdičkou jsou označeny faktorové náboje vyšší než 0,30, které reprezentují jednotlivé faktory orientace na vietnamskou kulturu. Kurzívou jsou označeny položky, které spadají do obsahově shodných faktorů v české i vietnamské verzi ODE (společné dílčí charakteristiky).

se na sledování filmů, televize, poslech rádia a čtení beletrie vstupovaly do čtvrtého faktoru, který byl pojmenován *média*. Položky vztahující se k *rekreaci* a *zábavě* se vydělily jako samostatný, pátý faktor. Znamená to, že pro vietnamské adolescenty a mladé dospělé jsou významnou dílčí charakteristikou jejich orientace na českou kulturu způsoby rekreace a trávení volného času (česká hudba, tance, české způsoby rekreace a české svátky, včetně konzumace českých jídel v restauracích). Šestý faktor jsem pojmenovala *sociální afiliace.* Vstupují sem položky, které vyjadřují blízké svazky s Čechy a Češkami, preference českých způsobů (jména, výchova, partnerské vztahy, česká kuchyně). Do tohoto faktoru vstupuje i jedna položka, která souvisí s jazykem a dotazuje se na používání češtiny doma. Zatímco předchozí faktory se týkají vnějších charakteristik orientace na českou kulturu (zvládání jazyka, výběr přátel, sledování médií, způsoby trávení volného času), šestý faktor zahrnuje položky vyjadřující přijetí českých způsobů a zvyků v osobní rovině.

Struktura položek měřících orientaci na vietnamskou kulturu: Opět jsem provedla analýzu hlavních komponent s následnou rotací Varimax a odvodila čtyřfaktorovou strukturu z posouzení orientace na vietnamskou kulturu. Faktory 1–4 po rotaci vyčerpávaly 16,13 %, 10,74 %, 9,63 %, 9,23 % rozptylu, celkem čtyřfaktorové řešení vyčerpávalo 45,75 % rozptylu. Faktorová struktura položek určených k měření orientace na vietnamskou kulturu je uvedena v Tabulce 3.

Do prvního, obsahově široce vymezeného faktoru vstupují položky, které souvisí se znalostí vietnamštiny (psaní, čtení, mluvení, porozumění, četba ve vietnamštině). Spadají do něj i položky vyžadující znalost vietnamštiny, protože se týkají sledování médií ve vietnamštině (hudba, televize, rádio, beletrie) a modlení ve vietnamštině. Do prvního faktoru vstupují navíc i dvě položky dotazující se na trávení volného času (vietnamské tance a rekreace), proto jsem ho pojmenova-

la *jazyk, média, rekreace*. Druhý faktor tvořily položky odkazující na *kontakt* s Vietnamci (kamarádi v dětství, nyní) a *vystavení* vlivu vietnamské kultury. Položky vyjadřující *hrdost* na vietnamskou kulturu vstupovaly do třetího faktoru. Čtvrtý faktor reprezentovaly položky vyjadřující frekvenci používání vietnamštiny mimo rodinu (ve škole, s kamarády, v práci) a blízké vztahy (chození, partnerství, děti). Faktor je obtížně interpretovatelný, pojmenovala jsem jej *používání jazyka, vztahy*.

Zatímco orientaci na českou kulturu reprezentuje šest faktorů (dílčích charakteristik), orientaci na vietnamskou kulturu reprezentují pouze čtyři. Znamená to, že orientace na českou kulturu má složitější, více rozčleněnou strukturu než orientace na vietnamskou kulturu. V obou kulturních orientacích je nejvýznamnější dílčí charakteristikou znalost jazyka, ve vietnamské kulturní orientaci je tento faktor obsahově širší a vstupují do něj i položky, které v analýze hlavních komponent české verze ODE tvořily samostatné faktory (média, zábava). Znalosti vietnamštiny jsou nezbytným předpokladem pro sledování TV a filmů, poslech rádia a četby ve vietnamštině. Zajímavé, ale obtížně interpretovatelné je vyčlenění položek vyjadřujících frekvenci používání vietnamštiny mimo rodinu do samostatného, čtvrtého faktoru. Kromě odlišností se ve faktorové struktuře české i vietnamské verze ODE vyskytují i dva obsahově velmi podobné faktory *kontakt + vystavení* a *hrdost*. Obsahově odlišné jsou šestý faktor (orientace na českou kulturu) a čtvrtý faktor (orientace na vietnamskou kulturu). Zatímco v orientaci na českou kulturu jde o konkrétní projevy přináležení k české kultuře v osobní rovině, což představuje pro mladé Vietnamce také mluvení česky doma a konzumace českých jídel, tak ve čtvrtém faktoru vietnamské kulturní orientace jsou obsaženy již výše zmíněné položky o frekvenci používání vietnamštiny mimo domov a blízké vztahy.

2) Porovnání kulturní orientace jedenapůlté a druhé generace Vietnamců v ČR (porovnání skupin)

V další fázi analýz jsem pomocí t-testů porovnala celkovou orientaci na (a) českou a (b) vietnamskou kulturu u příslušníků jedenapůlté a druhé generace. Porovnala jsem také, zda se mladí Vietnamci ze dvou generací liší v dílčích charakteristikách kulturních orientací, které jsem odvodila z analýzy hlavních komponent. Na závěr jsem porovnala u dvou generací českou a vietnamskou kulturní orientaci.

Porovnání orientace na českou a na vietnamskou kulturu u jedenapůlté a druhé generace Vietnamců v ČR: V Tabulce 4 uvádím deskriptivní statistiky (průměry a směrodatné odchylky), výsledky t-testů a jejich statistické průkaznosti. Z těchto údajů vyplývá, že dvě generace Vietnamců se neliší ve své orientaci na českou kulturu. Odlišnosti byly zaznamenány v celkové orientaci na vietnamskou kulturu. Ve shodě s očekáváním byli příslušníci jedenapůlté generace více orientováni na vietnamskou kulturu než příslušníci druhé generace.

Tabulka 4. Porovnání kulturní orientace a jejich dílčích charakteristik u příslušníků jedenapůlté a druhé generace

Generace	α	Jedenapůltá		Druhá			
		M	sd	M	sd	t-test	p
Orientace na českou kulturu	0,89	3,58	0,47	3,61	0,49	–0,550	0,582
Jazyk	0,85	4,51	0,56	4,60	0,60	–1,284	0,200
Kontakt, vystavení kultuře*	0,81	4,12	0,72	4,33	0,68	–2,748	0,006
Hrdost	0,71	3,50	0,62	3,42	0,60	1,213	0,220
Média	0,77	3,81	0,96	3,74	1,01	0,646	0,519
Rekreace, zábava	0,71	2,30	0,90	2,95	0,82	0,217	0,828
Sociální afiliace	0,65	2,72	0,70	2,75	0,65	–0,357	0,721
Orientace na vietnamskou kulturu*	0,91	3,27	0,53	2,98	0,52	4,982	0,000
Jazyk, média, rekreace*	0,87	2,84	0,82	2,23	0,65	7,811	0,000
Kontakt, vystavení kultuře	0,80	3,92	0,63	3,84	0,70	1,123	0,262
Hrdost	0,74	3,64	0,52	3,57	0,63	1,007	0,315
Používání jazyka, vztahy*	0,55	2,73	0,71	2,45	0,70	3,640	0,000

Poznámky: α = koeficient vnitřní konzistence, hvězdičkou jsou označeny charakteristiky, v nichž se jedenapůltá a druhá generace statisticky průkazně odlišují.

Porovnání dílčích charakteristik české a vietnamské orientace u jedenapůlté a druhé generace Vietnamců: Ačkoliv v celkové orientaci na českou kulturu se dvě generace neliší, na základě detailnější analýzy byla zaznamenána odlišnost v jedné dílčí charakteristice: *kontakt, vystavení české kultuře*. Příslušníci druhé generace mají více kontaktů s Čechy a jsou více vystaveni české kultuře než příslušníci jedenapůlté generace. Ještě zajímavější je mezigenerační porovnání dílčích charakteristik orientace na vietnamskou kulturu. Umožnilo zjistit, které z nich mají nejvýraznější podíl na odlišné míře orientace na vietnamskou kulturu mezi oběma generacemi. Jedenapůltá generace má vyšší skóry ve všech čtyřech dílčích charakteristikách ve srovnání s druhou generací. Avšak statisticky průkazné odlišnosti byly zaznamenány ve dvou dílčích charakteristikách. V obsahově různorodé charakteristice zahrnující znalost vietnamštiny, sledování vietnamských médií a vietnamských způsobů rekreace (1. faktor). Obě generace se liší také v používání vietnamštiny mimo rodinu (4. faktor). Konkrétně to znamená, že mladí Vietnamci, kteří se narodili ve Vietnamu, mají lepší znalosti vietnamštiny, sledují častěji vietnamská média, věnují se vietnamským formám rekreace a používají častěji vietnamštinu mimo rodinu než Vietnamci narození v ČR.

Tabulka 5. Porovnání společných dílčích charakteristik orientace na českou a vietnamskou kulturu ve dvou generacích

	Jedenapůltá generace					Druhá generace				
	M	sd	α	t-test	p	M	sd	α	t-test	p
Orientace CZ	3,59	0,47	0,88	4,343	0,000	3,61	0,50	0,90	13,400	0,000
Orientace V	3,27	0,53	0,90			2,98	0,52	0,91		
Jazyk CZ	4,45	0,70	0,94	5,490	0,000	4,58	0,69	0,92	26,465	0,000
Jazyk V	3,76	1,04	0,91			2,95	0,83	0,85		
Kontakt CZ	4,11	0,72	0,79	3,292	0,001	4,32	0,68	0,81	9,955	0,000
Kontakt V	3,81	0,70	0,73			3,77	0,78	0,76		
Hrdost CZ	3,50	0,62	0,75	–3,061	0,003	3,42	0,60	0,69	–4,701	0,000
Hrdost V	3,70	0,55	0,66			3,70	0,67	0,75		

3) Porovnání společných dílčích charakteristik a celkové orientace na českou a vietnamskou kulturu (porovnání kultur)

ODE pro měření orientace na majoritní a minoritní kultury obsahuje totožné položky. Proto je možné porovnat celkovou orientaci na obě kultury a zjistit, na kterou kulturu jsou Vietnamci žijící v ČR více orientováni. Porovnat orientaci na českou a vietnamskou kulturu v rámci dílčích charakteristik odvozených z analýzy hlavních komponent není možné, protože do jednotlivých faktorů vstupují různé položky. Pro porovnání dvou generací i v dílčích charakteristikách jejich kulturních orientací, jsem vybrala stejné položky, které vstupují do obsahově shodných faktorů v orientaci na českou i vietnamskou kulturu. Položky jsou v Tabulce 3 a 4 označeny kurzívou. V Tabulce 5 uvádím deskriptivní statistiky, koeficienty vnitřní konzistence α a párové t-testy pro tři společné charakteristiky kulturních orientací (*jazyk*; *kontakt + vystavení*; *hrdost*). Šestý faktor (české kulturní orientace) a čtvrtý faktor (vietnamské kulturní orientace) měly shodné jen dvě položky, proto jsem je do porovnání nezahrnula.

Z párových t-testů vyplývá, že v obou generacích jsou její příslušníci více orientováni na českou než na vietnamskou kulturu (viz Tabulka 5, Orientace CZ vs. Orientace V). Obdobný výsledek byl zaznamenán také u dvou dílčích charakteristik kulturní orientace odvozených ze stejných položek v obou kulturních orientacích. Příslušníci obou generací udávali lepší znalost češtiny než vietnamštiny a více kontaktu a vystavení vlivům české kultury než kontaktů s Vietnamci a vystavení vlivům vietnamské kultury. V obou generacích ovšem Vietnamci udávali více hrdosti na vietnamskou než na českou kulturu.

Diskuse výsledků

Kolik dílčích charakteristik reprezentuje kulturní orientaci a jaké to jsou? Autorky ODE se při formulování položek inspirovaly metodami dostupnými v době jeho vzniku. Kulturní orientace je proto v ODE vymezena velmi široce a postihuje různorodé aspekty života příslušníků minorit, avšak dílčí charakteristiky kulturní orientace dotazník nerozlišuje. Odvozují se z analýzy hlavních komponent v každém konkrétním souboru a pro každou kulturní orientaci separátně. Prvním cílem studie proto bylo odvodit dílčí vlastnosti orientace na českou a vietnamskou kulturu a porovnat je. Mezi odborníky dosud nepanuje shoda na tom, kolik dílčích charakteristik kulturní orientaci vystihuje a jaké to jsou. Výsledky studie proto obohacují diskusi o počtu a obsahu dílčích charakteristik kulturní orientace.

Z porovnání faktorových struktur české a vietnamské verze ODE vyplynulo, že orientace na majoritní kulturu má složitější strukturu, protože dílčí charakteristiky kulturní orientace se vydělily do šesti faktorů, kdežto minoritní kulturní orientace má jednodušší, pouze čtyřfaktorovou strukturu. Složitější a diferencovanější struktura položek měřících orientaci Vietnamců na českou kulturu a jednodušší struktura položek měřících orientaci na vietnamskou kulturu odráží realitu, ve které v ČR žijí. Vietnamští účastníci výzkumu prožili buď celý svůj život, nebo jeho podstatnou část v České republice, vzdělávali se na českých školách a jsou v každodenním kontaktu s Čechy, svoji orientaci na českou kulturu více diferencují než orientaci na vietnamskou kulturu. Tu pro ně v ČR reprezentují jen jejich příbuzní, přátelé a známí s vietnamskými kořeny. Pouze pokud ovládají na přijatelné úrovni jazyk, pak vietnamskou kulturu mohou zprostředkovat také vietnamská média nebo kontakt s příbuznými v zemi původu rodičů. V zahraničních studiích sice byly publikovány výsledky faktorových struktur ODE, ale porovnání analýzy hlavních komponent české a vietnamské verze ODE s výsledky z USA je problematické. Tsaiová se svým týmem odvodila z ODE u čínských Američanů v obou kulturních orientacích (americká, čínská) šestifaktorová řešení, avšak autorky studie neuvádějí, jak při stanovení optimálního počtu faktorů postupovaly [Tsai, Ying, Lee 2000]. Ying, Han a Wong [2008] u tří skupin přistěhovalců z jižní Asie (Vietnamci, Kambodžané, Hmongové) záměrně odvodili v obou kulturních orientacích čtyřfaktorová řešení, která reprezentovala nikoliv specifické dílčí vlastnosti kulturních orientací, ale společné faktory, do kterých vstupovaly v obou kulturních orientacích stejné položky. Takový postup sice umožňuje porovnat orientaci na minoritní a majoritní kultury ve stejných charakteristikách, ale nepostihne případné odlišnosti v počtu extrahovaných faktorů ve faktorové struktuře odvozené z posouzení orientace k majoritní a k minoritní kultuře. V dalších výzkumech je proto nutné ověřit, zda má ODE při posuzování orientace na minoritní kulturu jednodušší, ale při posuzování kulturní orientace na majoritní kulturu složitější strukturu.

Porovnání počtu faktorů v naší studii a studiích z USA je sice problematické, ale můžeme porovnat obsah faktorů odvozených z posouzení Vietnamců v ČR a respondentů pocházejících z Asie v USA. Z tohoto porovnání vyplynulo,

že důležitými dílčími charakteristikami kulturních orientací v obou zemích jsou jazyk, hrdost na kulturu, sociální afiliace a kontakt, média, vystavení kulturnímu vlivu a volnočasové aktivity. Výraznější shody mezi strukturami jsme našly u dílčích charakteristik orientace na majoritní kultury, zatímco dílčí charakteristiky orientace na minoritní kultury se počtem i obsahem dílčích charakteristik více odlišují.

Kulturní orientace jedenapůlté vs. druhé generace. Druhým cílem studie bylo porovnat kulturní orientaci a její dílčí charakteristiky u příslušníků dvou generací Vietnamců v ČR. Předpoklad, že příslušníci druhé generace budou mít vyšší míru orientace na českou kulturu a menší míru orientace na vietnamskou kulturu než Vietnamci narození ve Vietnamu, se potvrdil jen částečně. Z výsledků vyplynulo, že druhá generace má nižší míru orientace na vietnamskou kulturu než příslušníci jedenapůlté generace, ale obě generace se nelišily v míře orientace na českou kulturu. Výsledky z ČR se neshodují ze závěry Tsaiové se spoluautory [Tsai, Ying, Lee 2000]. V USA zkoumali kromě druhé a jedenapůlté generace také první generaci imigrantů, kteří přišli do USA ve věku, kdy jim bylo více než 12 let. Zjistili, že všechny tři generace se v míře orientace na majoritní a minoritní kulturu odlišují. Příslušníci druhé generace měli nejvyšší orientaci na americkou kulturu, o něco nižší orientace na americkou kulturu byla zaznamenána u příslušníků jedenapůlté generace a nejnižší orientaci na americkou kulturu měli příslušníci první generace. Opačný trend byl zaznamenán u orientace na čínskou kulturu, která byla u příslušníků s nejvyšším generačním statusem (druhá generace) nejnižší, nejvyšší míru pak měli příslušníci první generace a o něco vyšší míru orientace na minoritní kulturu vykazovali příslušníci jedenapůlté generace. Zatímco v USA zaznamenali, že místo narození ovlivňuje míru kulturní orientace na majoritní i minoritní kulturu, z výsledků této studie vyplynulo, že se dvě skupiny Vietnamců žijících v ČR odlišují pouze v orientaci na minoritní kulturu, ale jejich orientace na majoritní kulturu je přibližně stejná. Nepotvrdil se ani předpoklad o tom, že příslušníci dvou generací se budou lišit svými znalostmi češtiny. Obě generace zvládají češtinu přibližně stejně. Odlišnosti mezi generacemi ve shodě s očekáváním byly zaznamenány pouze u znalostí vietnamštiny, kterou lépe ovládají příslušníci jedenapůlté generace, kteří ve Vietnamu prožili část dětství.

Orientace na českou vs. vietnamskou kulturu. Z tohoto porovnání vyplynulo, že druhá i jedenapůltá generace jsou více orientovány na českou než na vietnamskou kulturu. Tsaiová oproti tomu na základě ODE zjistila, že mladí čínští Američané se neliší ve své orientaci na čínskou a americkou kulturu [Tsai, Ying, Lee 2001]. Ying, Han a Wong [2008], kteří použili ODE u Vietnamců, Kambodžanů a Hmongů, dokonce ve všech třech skupinách zaznamenali vyšší orientaci na minoritní než na majoritní, americkou kulturu. Stejně jako většina respondentů v této studii také respondenti v USA patřili do druhé generace, případně žijí v nové zemi již od dětství. Důvodem, proč jsou mladí vietnamští Češi orientováni více na českou než na vietnamskou kulturu, mohou být specifické podmínky, ve

kterých v ČR vyrůstali. Na jejich rychlejší akulturaci se může podílet český vzdělávací systém, případně české chůvy, kterým někteří pracující vietnamští rodiče svěřovali do péče své děti [Souralová 2015, 2016].

Z porovnání společných dílčích charakteristik kulturních orientací vyplynulo, že potomci vietnamských rodičů z obou generací mají lepší znalost češtiny než vietnamštiny. Také druhé generace Asijců v USA ovládaly lépe angličtinu než jazyky své minority [Tsai, Ying, Lee 2001; Ying, Han, Wong 2008]. Ovládání jazyka majority je pro příslušníky menšin nejdůležitější pro úspěšné fungování ve společnosti, protože jim umožnuje získat kvalifikaci a uplatnit se na pracovním trhu. Důležitost jazyka potvrzují i výsledky analýzy hlavních komponent, protože faktory *jazyk* byly nejrobustnější. Zatímco Asijci v USA [Ying, Han, Wong 2008] měli přibližně stejnou míru kontaktu s příslušníky obou kultur, Vietnamci v ČR deklarovali více kontaktu s Čechy než s Vietnamci. Důvodem může být to, že v ČR nejsou ve velkých městech čtvrti obývané převážně imigranty z Asie, jako je tomu v USA, a Vietnamci v ČR mají proto ve svém okolí více možností ke kontaktu s majoritou. Ačkoliv příslušníci obou generací měli celkovou vyšší míru kulturní orientace na českou kulturu a dvou jejích dílčích charakteristik (*jazyk*, *kontakt*), udávali vyšší hrdost na vietnamskou než na českou kulturu. Zjištění koresponduje s údaji z USA, kde čtyři výše zmíněné skupiny asijských imigrantů deklarovaly vyšší hrdost na minoritní než na majoritní kulturu. Zatímco ostatní dílčí charakteristiky kulturní orientace odvozené z analýzy hlavních komponent obsahují položky dotazující se na konkrétní způsoby a projevy chování, položky spadající do faktoru hrdost se dotazují na postoje k dané kultuře. Pro minority žijící v euroamerické společnosti tvoří hrdost na kulturu země jejich původu důležitou součást jejich etnické identity, vnitřní kulturní prvek, který se ani s probíhající akulturací nemění. Konkrétní způsoby chování podléhají výrazněji socializačním tlakům, proto se mění rychleji [Gordon 1964].

Srovnání údajů o integraci Vietnamců v ČR. Bernard a Mikešová [2014] na základě měření vybraných indikátorů akulturace a sociální integrace zjistili relativně vysokou míru integrace Vietnamců. K měření akulturace použili čtyři položky a k měření sociální integrace pět položek. Abych mohla zjištění výzkumů vietnamské minority porovnat, vybrala jsem z ODE položky, které se svým obsahem blíží položkám ze sociologického výzkumu. V něm Bernard a Mikešová použili údaje od 445 Vietnamců vybraných metodou kvótního výběru. V Tabulce 6 je uveden přehled položek z obou výzkumů. Údaje v posledních dvou sloupcích udávají, kolik procent respondentů v obou výzkumech odpovědělo na pětibodové škále rozhodně souhlasím, případně velmi dobře (pol. 34 z ODE).

Z porovnání údajů v Tabulce 6 vyplývá, že Vietnamci v našem souboru jsou více orientováni na majoritní kulturu než Vietnamci účastnící se studie Bernarda a Mikešové. Důvodem může být složení souboru (průměrný věk 20 let), který zahrnoval mladé Vietnamce, kteří se v ČR narodili nebo přišli do země v dětství. Soubor Bernarda a Mikešové zahrnoval i příslušníky první generace, kteří do ČR přišli ještě před rokem 1989 a jsou proto více propojeni se zemí svého původu.

Tabulka 6. Porovnání vybraných položek pro měření akulturace/kulturní orientace

Položky		BM (%)	ODE (%)
Bernard, Mikešová [2014]	Obecný dotazník etnicity		
Rád jí česká jídla.	19. Doma jím česká jídla	27	11/63
	20. V restauracích jím česká jídla.		25/7
Domluví se česky.	34. Jak dobře mluvíte česky?	37	65/21
Rád se baví s Čechy.	10. Chodí na místa, kde se vyskytují Češi.	34	48/21
Má teď v okolí svého bydliště přátele (krajany i Čechy nebo jenom Čechy).	22. Nyní mám české kamarády.	65	72/52
Má manžela nebo partnera z ČR.	24. Chodím s Čechem/Češkou.	6	18/16

Poznámky: Údaje jsou převzaty ze studie Bernarda a Mikešové [2014: 534]. Údaje v posledních dvou sloupcích udávají, kolik procent respondentů odpovědělo na pětibodové škále rozhodně souhlasím, případně velmi dobře (pol. 34 ODE). BM = údaje ze studie Bernarda a Mikešové, ODE = údaje z Obecného dotazníku etnicity. Pro porovnání uvádím v posledním sloupci za lomítkem výsledky z korespondujících položek i ve verzi ODE pro zjišťování míry orientace na vietnamskou kulturu.

Omezení studie a náměty na další výzkumy. Složení souboru a výběr respondentů jsou hlavními omezeními studie. Leontiyeva a Chytil [2012] k tomu poznamenávají, že spolehlivá data, která by zachycovala dostatečně reprezentativní vzorek cizinců tak, aby jeho charakteristiky mohly být komparovány s charakteristikami většinové populace, nejsou k dispozici. Náš soubor je složen výhradně z příslušníků druhé a jedenapůlté generace, kteří již absolvovali české školy a ovládají češtinu. V populaci Vietnamců v ČR je stále ještě početně zastoupena první generace, která neovládá češtinu natolik, aby se mohla účastnit psychologického výzkumu, který je naformulován česky. Způsob sběru dat (na středních školách) a prostřednictvím vietnamských spolků a organizací mohl způsobit převahu zastoupení respondentů se studijními předpoklady a zájmem o dění v komunitě. V důsledku těchto skutečností soubor nereprezentoval celou vietnamskou minoritu žijící v ČR. Zaměřil se pouze na mladé, kteří se vzdělávali v českých školách a ovládají češtinu. Z rozhovorů s vietnamskými Čechy vyplynulo, že ve vietnamské minoritě rozlišují dvě skupiny. První tvoří starousedlíci a příslušníci druhé generace, do druhé spadají nově příchozí, jejichž integrace do většinové společnosti je zpomalena kvůli jejich neschopnosti domluvit se česky. Odpovídá to teorii *segmentované asimilace* [Portes, Zhou 1993], v rámci které se přepokládá v jedné minoritě existence skupin s různou mírou přizpůsobení. Další výzkumy by proto měly zahrnout i skupinu nově příchozích a nejlépe v longitudinální studii postihnout vývoj a změny v kulturních orientacích v závislosti na prodlužující se době pobytu v ČR.

Závěry a doporučení

V ČR dosud nebyla použita tak obsáhlá a komplexní metoda pro měření kulturní orientace Vietnamců žijících v ČR. Navíc byl výzkum realizovaný ve dvou skupinách lišících se generačním statusem unikátní i proto, že poprvé zachytil míru kulturní orientace nejen na majoritní kulturu, na kterou se soustředily dosavadní výzkumy [Bernard, Mikešová 2014], ale také na minoritní kulturu, kterou dosavadní výzkumy opomíjely. Ze srovnání vietnamských Čechů lišících se generačním statusem vyplynulo zajímavé zjištění. Místo narození nehraje roli při orientaci na českou kulturu (obě skupiny mají stejnou míru), ale má vliv na míru orientace na vietnamskou kulturu (narození ve Vietnamu jsou na vietnamskou kulturu více orientováni). Další důležité zjištění se týká dílčích charakteristik kulturních orientací. Ukazuje se totiž, že v různých dílčích charakteristikách probíhá přizpůsobování většinové společnosti různě. Chování a každodenní praktiky (dorozumívání, média, kontakty s lidmi) se přizpůsobují většinové kultuře snadněji než postoje. Nejen Vietnamci v ČR, ale také čínští Američané deklarují vyšší hrdost na zemi svého původu než na kulturu majority.

Nejdůležitější poznatek zde předkládané studie je, že mladí lidé z druhé a jedenapůlté generace ve zkoumaném souboru jsou již více orientováni na českou nežli na vietnamskou kulturu. Podle Berryho čtyřsložkového modelu akulturace vyšší míra orientace na majoritní než na minoritní kulturu odpovídá strategii *asimilace*, tj. dochází k potlačování vlivů původní kultury. Výzkumníci neměli v minulosti jednotný názor, zda je pro příslušníky menšin vhodnější s většinovou společností zcela splynout a potlačit vlivy původní kultury (*asimilace*), nebo usilovat sice o přizpůsobení, ale za současného podržení kultury země původu (*integrace*). Výzkumy z poslední doby ukazují, že lidé pocházející z různých menšin jsou úspěšnější a spokojenější, pokud uplatňují strategii integrace [van Oudenhoven, Ward 2013]. Doporučení a opatření pro mladé Vietnamce v ČR by proto měla směřovat k budování, rozvíjení a udržování vztahu k vietnamské kultuře a tradicím. Podle výsledků našeho i zahraničních výzkumů je nejdůležitějším prvkem kulturní orientace znalost jazyka. Proto je jednou z možností, jak zvýšit orientaci na vietnamskou kulturu, zlepšit znalosti vietnamštiny.

Závěrem lze konstatovat, že naše zjištění podporují spíše výsledky sociologických výzkumů o přizpůsobování vietnamských Čechů většinové kultuře než zjištění z etnologických a antropologických studií, ve kterých byla vietnamská komunita charakterizována jako uzavřená a s malým zájmem o integraci [Brouček 2003; Martínková 2008].

Martina Hřebíčková *je vedoucí vědeckou pracovnicí Psychologického ústavu AV ČR, v. v. i. Těžištěm jejího odborného zájmu je pětifaktorový model osobnosti a metody pro jeho diagnostikování. Zkoumá také sociální percepci, národní stereotypy a akulturaci. Pa-*

tří k nejcitovanějším českým psychologům. V letech 2010–2016 byla jako první zástupce z České republiky zvolena do Executive Committee European Association of Personality Psychology.

Literatura

Alba, R., V. Nee. 1997. „Rethinking Assimilation Theory for a New Era of Immigration." *International Migration Review* 31 (4): 826–874, https://doi.org/10.1177/019791839703100403.

Bagby, I. 2009. „The American Mosque in Transition: Assimilation, Acculturation and Isolation." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 35 (3): 473–490, https://doi.org/10.1080/13691830802704640.

Barša, P. 1999. *Politická teorie multikulturalismu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Baršová, A., P. Barša. 2005. *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku.* Brno: Masarykova univerzita.

Benet-Martínez, V., J. Haritatos. 2005. „Bicultural Identity Integration (BII): Components and Psychosocial Antecedents." *Journal of Personality* 73 (4): 1015–1050, https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2005.00337.x.

Bernard, J., R. Mikešová. 2014. „Sociální integrace imigrantů na rozhraní mezi dočasnou migrací a trvalým usazením." *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 50 (4): 521–545, https://doi.org/10.13060/00380288.2014.50.4.107.

Berry, J. W. 1997. „Immigration, Acculturation, and Adaptation." *Applied Psychology* 46 (1): 5–34, https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x.

Berry, J. W. 2003. „Conceptual Approaches to Acculturation." Pp. 17–37 in K. M. Chun, O. P. Balls, G. Marín (eds.). *Acculturation: Advances in Theory, Measurement, and Applied Research.* Washington, DC: American Psychological Association, https://doi.org/10.1037/10472-004.

Berry, J. W., U. Kim, T. Minde, D. Mok. 1987. „Comparative Studies of Acculturative Stress." *International Migration Review* 21 (3): 491–511, https://doi.org/10.1177/019791838702100303.

Berry, J. W., Y. H. Poortinga, S. M. Breugelmans, A. Chasiotis, D. L. Sam. 2011. *Cross-cultural Psychology: Research and Aplication*. Cambridge: Cambridge University Press, https://doi.org/10.1017/CBO9780511974274.

Bourhis, R. Y., L. C. Moise, S. Perreault, S. Senecal. 1997. „Towards an Interactive Acculturation Model: A Social Psychological Approach." *International Journal of Psychology* 32 (6): 369–386, https://doi.org/10.1080/002075997400629.

Brouček, S. 2003. *Český pohled na Vietnamce: mediální obraz Vietnamu, Vietnamců a vietnamství.* Praha: Portál.

Brouček, S. 2016. *The Visible and Invisible Vietnamese in the Czech Republic. The Problems of Adaptation of the Modern-day Ethnic Group in the Local Environment of the Czech Majority.* Prague: Institute of Ethnology CAS.

Brown, S. K., F. D. Bean. 2006. „Assimilation Models, Old and New: Explaining a Long-term Process." *Migration Information Source*: 3–41.

Courtney, M. G. R., M. Gordon. 2013. „Determining the Number of Factors to Retain in EFA: Using the SPSS R-Menu v2.0 to Make More Judicious Estimations." *Practical Assessment, Research & Evaluation* 18 (8): 1–14, http://pareonline.net/getvn.asp?v=18&n=8.

Dixon, J., M. Levine. 2012. *Beyond Prejudice: Extending the Social Psychology of Conflict, Inequality and Social Change*. Cambridge: Cambridge University Press, https://doi.org/10.1017/CBO9781139022736.
Drbohlav, D., D. Dzúrová. 2007. „Where Are They Going?: Immigrant Inclusion in the Czech Republic." *International Migration* 45 (2): 69–95, https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.2007.00404.x.
Drbohlav, D., D. Dzúrová. 2017. „Social Hazards as Manifested Workplace Discrimination and Health (Vietnamese and Ukrainian Female and Male Migrants in Czechia)." *International Journal of Environmental Research and Public Health* 14 (10): 1207, https://doi.org/10.3390/ijerph14101207.
Freidingerová, T. 2014. *Vietnamci v Česku a ve světě: migrační a adaptační tendence.* Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
Gärtner, M., D. Drbohlav. 2012. „Akulturace expatriotů v českém prostředí (vyšší manažeři versus ‚český lid'))." *Český lid* 99 (4): 385–406.
Goldberg, L. R. 1981. „Language and Individual Differences: The Search for Universals in Personality Lexicon." Pp. 141–165 in L. Wheeler (ed.). *Review of Personality and Social Psychology*, Vol. 2. Beverly Hills: Sage.
Gordon, M. M. 1964. *Assimilation in American Life. The Role of Race, Religion and National Origins.* New York: Oxford University Press, https://doi.org/10.2307/3510186.
Guarnaccia, P. J., C. Hausmann-Stabile. 2016. „Acculturation and Its Discontents: A Case for Bringing Anthropology Back into the Conversation. Sociology and Anthropology." *Sociol Anthropol* 4 (2): 114–124, https://doi.org/10.13189/sa.2016.040209.
Gulová, L. 2008. *Sociální pedagogika a multikulturní výchova v otázkách.* Brno: Masarykova univerzita.
Hřebíčková, M., T. Urbánek. 2001. *NEO pětifaktorový osobnostní inventář* (*podle NEO Five-Factor Inventory P. T. Costy a R. R. McCraee*). Praha: Testcentrum.
Chvojková, P., M. Hřebíčková. 2018. „Psychologická akulturace: teoretické přístupy a metody měření." *Československá psychologie* 62 (2): 153–172.
Janská, E., Z. Čermák, R. Wright. 2014. „New Immigrant Destinations in a New Country of Immigration: Settlement Patterns of Non-natives in the Czech Republic." *Population, Space and Place* 20 (8): 680–693, https://doi.org/10.1002/psp.1824.
Jarkovská, L., K. Lišková, J. Obrovská, A. Souralová. 2015. *Etnická rozmanitost ve škole. Stejnost v různosti*. Praha: Portál.
Kajanová, A., D. Urban, E. Davidová, M. Elichová. 2009. *Sociální práce s etnickými a menšinovými skupinami: etnické, marginální a rizikové skupiny.* České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.
Kang, H. 2004. *Heritage Language Maintenance, Acculturation, and Identity: Chinese and Korean 1.5 Generation Immigrants in New Jersey*. Doctoral dissertation. Ohio: The Ohio State University.
Kang, S. M. 2006. „Measurement of Acculturation, Scale Formats, and Language Competence their Implications for Adjustment." *Journal of Cross-Cultural Psychology* 37 (6): 669–693, https://doi.org/10.1177/0022022106292077.
Kim, C., M. Laroche, M. A. Tomiuk. 2001. „A Measure of Acculturation for Italian Canadians: Scale Development and Construct Validation." *International Journal of Intercultural Relations* 25 (6): 607–637, https://doi.org/10.1016/S0147-1767(01)00028-1.
Kocourek, J. 2007. „Vietnamci v ČR." *Sociologické studie* 6 (10): 46–62.
Laroche, M., C. Kim, M. K. Hui. 1997. „A Comparative Investigation of Dimensional Structures of Acculturation for Italian Canadians and Greek Canadians." *The Journal of Social Psychology* 137 (3): 317–331, https://doi.org/10.1080/00224549709595443.
Leontiyeva, Y., D. Chytil. 2012. „Statistiky a výzkumy imigrantů aneb Jak srovnávat

nesrovnatelné." *Cesty k datům. Zdroje a management sociálněvědních dat v České republice.* Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
Martínková, Š. 2008. „Sociabilita vietnamského etnika v Praze." Pp. 167–210 in Z. Uherek, Z. Korecká, T. Pojarová (eds.). *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy: vybrané případy významných imigračních skupin v České republice*. Praha: Etnologický ústav AV ČR.
Morawska, E. 1994. „In Defense of the Asimilation Model." *Journal of American Ethnic History* 13 (2): 76–87.
MV ČR. *Čtvrtletní zpráva o migraci – IV. 2019* [online]. Ministerstvo vnitra České republiky, odbor azylové a migrační politiky. Dostupné z: https://www.mvcr.cz/migrace/soubor/ctvrtletni-zpravy-o-situaci-v-oblasti-migrace-dokumenty-ctvrtletni-zprava-o-migraci-iv-2019-pdf.aspx.
Navas, M., A. J. Rojas, M. García, P. Pumares. 2007. „Acculturation Strategies and Attitudes According to the Relative Acculturation Extended Model (RAEM): The Perspectives of Natives versus Immigrants." *International Journal of Intercultural Relations* 31 (1): 67–86, https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2006.08.002.
Ostendorf, F. 1990. *Sprache und Persönlichkeitsstruktur: Zur Validität des Fünf-Faktoren-Modells der Persönlichkeit*. Regensburg: S. Roderer Verlag.
Oudenhoven, J. P. van, C. Ward. 2013. „Fading Majority Cultures: The Implications of Transnationalism and Demographic Changes for Immigrant Acculturation." *Journal of Community Applied Social Psychology* 23 (2): 81–97, https://doi.org/10.1002/casp.2132.
Padilla, A. M., W. Perez. 2003. „Acculturation, Social Identity, and Social Cognition: A New Perspective." *Hispanic Journal of Behavioral Sciences* 25 (1): 35–55, https://doi.org/10.1177/0739986303251694.
Portes, A., M. Zhou. 1993. „The New Second Generation: Segmented Assimilation and Its Variants." *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 530 (1): 74–96, https://doi.org/10.1177/0002716293530001006.
Průcha, J. 2010. *Interkulturní psychologie.* 3. vyd. Praha: Portál.
Rudmin, F. W. 2003. „Critical History of the Acculturation Psychology of Assimilation, Separation, Integration, and Marginalization." *Review of General Psychology* 7 (1): 3–37, https://doi.org/10.1037/1089-2680.7.1.3.
Sam, D. L., J. W. Berry. 1995. „Acculturative Stress among Young Immigrants in Norway." *Scandinavian Journal of Psychology* 36 (1): 10–24, https://doi.org/10.1111/j.1467-9450.1995.tb00964.x.
Sam, D. L., J. W. Berry. 2006. *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press, https://doi.org/10.1017/CBO9780511489891.
Sam, D. L., J. W. Berry. 2010. „Acculturation: When Individuals and Groups of Different Cultural Backgrounds Meet." *Perspectives on Psychological Science* 5 (4): 472–481, https://doi.org/10.1177/1745691610373075.
Scheu, H. Ch. 2011. *Migrace a kulturní konflikty*. Praha: Auditorium.
Souralová, A. 2015. „Můžeš prostě říct, že máš babičku: Vietnamské děti, české babičky a význam prarodičovství v jejich biografiích." *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 51 (5): 815–845, https://doi.org/10.13060/00380288.2015.51.5.215.
Souralová, A. 2016. „Vietnamské rodiny a jejich české chůvy: Vzájemná závislost v péči o děti." *Sociální studia* 9 (3): 31–50, https://doi.org/10.5817/SOC2012-3-31.
Stephenson, M. 2000. „Development and Validation of the Stephenson Multigroup Acculturation Scale (SMAS)." *Psychological Assessment* 12 (1): 77–88, https://doi.org/10.1037/1040-3590.12.1.77.
Sýkora, L., K. Fiedlerová, T. Freidingerová, A. Svobodová, D. Čermáková. 2016. „Soužití v městské čtvrti: majorita a Vietnamci v Praze-Libuši." *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 52 (4): 475–503, https://doi.org/10.13060/00380288.2016.52.4.269.

Szaló, C. 2007. *Transnacionální migrace: Proměny identit, hranic a vědění o nich.* Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
Šišková, T. 2008. *Výchova k toleranci a proti rasismu: multikulturní výchova v praxi.* Praha: Portál.
Tsai, J. L., Y. W. Ying, P. A. Lee. 2000. „The Meaning of 'Being Chinese' and 'Being American' Variation among Chinese American Young Adults." *Journal of Cross-Cultural Psychology* 31 (3): 302–332, https://doi.org/10.1177/0022022100031003002.
Tsai, J. L., Y. W. Ying, P. A. Lee. 2001. „Cultural Predictors of Self-esteem: A Study of Chinese American Female and Male Young Adults." *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology* 7 (3): 284, https://doi.org/10.1037/1099-9809.7.3.284.
Tsai, J. L., Y. Chentsova-Dutton, Y. Wong. 2002. „Why and How Researchers Should Study Ethnic Identity, Acculturation, and Cultural Orientation." Pp. 41–65 in G. C. N. Hall, S. Okazaki (eds.). *Asian American Psychology: The Science of Lives in Context*. Washington: American Psychological Association, https://doi.org/10.1037/10473-002.
Uherek, Z. 2011. „Migrace a postmigrační kontaktní situace z antropologické perspektivy." Pp. 256–263 in E. Aslan (ed.). *Migrace a kulturní konflikty.* Praha: Auditorium.
Uherek, Z., Z. Korecká, T. Pojarová. 2008. *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy: vybrané případy významných imigračních skupin v České republice*. Praha: Etnologický ústav AV ČR.
Wallace, D. S., R. M. Paulson, C. G. Lord, C. F. Bond Jr. 2005. „Which Behaviors Do Attitudes Predict? Meta-analyzing the Effects of Social Pressure and Perceived Difficulty." *Review of General Psychology* 9 (3): 214–227, https://doi.org/10.1037/1089-2680.9.3.214.
Ward, C. 2008. „Thinking Outside the Berry Boxes: New Perspectives on Identity, Acculturation and Intercultural Relations." *International Journal of Intercultural Relations* 32 (2): 105–114, https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2007.11.002.
Ward, C., A. Rana-Deuba. 1999. „Acculturation and Adaptation Revisited." *Journal of Cross-Cultural Psychology* 30 (4): 422–442, https://doi.org/10.1177/0022022199030004003.
Ying, Y. W., M. Han, S. L. Wong. 2008. „Cultural Orientation in Asian American Adolescents: Variation by Age and Ethnic Density." *Youth & Society* 39 (4): 507–523, https://doi.org/10.1177/0044118X06296683.
Zhou, M. 1997. „Growing up American: The Challenge Confronting Immigrant Children and Children of Immigrants." *Annual Review of Sociology* 23 (1): 63–95, https://doi.org/10.1146/annurev.soc.23.1.63.

Příloha

Tabulka P1. Obecný dotazník etnicity (orientace na českou kulturu) – první část

Označte prosím na stupnici, do jaké míry souhlasíte s následujícími tvrzeními: *1 = vůbec nesouhlasím, 2 = spíše nesouhlasím 3 = ani nesouhlasím, ani souhlasím, 4 = spíše souhlasím, 5 = zcela souhlasím*		
1.	Byl/a jsem vychován/a tak, jak je to v Česku obvyklé.	1 2 3 4 5
2.	Když jsem vyrůstal/a, byl/a jsem vystaven/a vlivu české kultury.	1 2 3 4 5
3.	Nyní jsem vystaven/a vlivu české kultury.	1 2 3 4 5
4.	Ve srovnání s tím, jak kritizuji jiné kultury, kritizuji českou kulturu méně.	1 2 3 4 5
5.	Stydím se za českou kulturu.	1 2 3 4 5
6.	Na českou kulturu jsem hrdý/á.	1 2 3 4 5
7.	Česká kultura má na můj život pozitivní vliv.	1 2 3 4 5
8.	Myslím si, že by moje děti měly číst, psát a mluvit česky.	1 2 3 4 5
9.	Jsem přesvědčen/a o tom, že by moje děti měly mít jenom česká jména.	1 2 3 4 5
10.	Chodím na místa, kde se vyskytují Češi.	1 2 3 4 5
11.	Znám české způsoby a zvyky.	1 2 3 4 5
12.	Ke svému partnerovi/partnerce se chovám tak, jak je to v Česku obvyklé.	1 2 3 4 5
13.	Obdivuji Čechy.	1 2 3 4 5
14.	Raději bych žil/a v české komunitě.	1 2 3 4 5
15.	Poslouchám českou hudbu.	1 2 3 4 5
16.	Tančím české tance.	1 2 3 4 5
17.	Věnuji se českým formám rekreace.	1 2 3 4 5
18.	Slavím české svátky.	1 2 3 4 5
19.	Doma jím česká jídla.	1 2 3 4 5
20.	V restauracích jím česká jídla.	1 2 3 4 5
21.	Když jsem byl/a malý/malá, měl/a jsem české kamarády.	1 2 3 4 5
22.	Nyní mám české kamarády.	1 2 3 4 5
23.	Přál/a bych si, aby mě Češi akceptovali.	1 2 3 4 5
24.	Chodím s Čechy/Češkami.	1 2 3 4 5

Tabulka P1. Obecný dotazník etnicity (orientace na českou kulturu) – dokončení

Použijte následující škálu pro vaše odpovědi: *1= nikdy, 2 = zřídka, 3= občas, 4 = často, 5= velmi často*		
25.	Jak často doma mluvíte česky?	1 2 3 4 5
26.	Jak často mluvíte česky ve škole?	1 2 3 4 5
27.	Jak často mluvíte česky v práci?	1 2 3 4 5
28.	Jak často se modlíte v češtině?	1 2 3 4 5
29.	Jak často mluvíte česky s kamarády?	1 2 3 4 5
30.	Jak často sledujete televizní vysíláni v češtině?	1 2 3 4 5
31.	Jak často sledujete filmy v češtině?	1 2 3 4 5
32.	Jak často posloucháte češtinu v rádiu?	1 2 3 4 5
33.	Jak často čtete literaturu v českém jazyce?	1 2 3 4 5
Použijte následující škálu pro vaše odpovědi: *1 = velmi špatně, 2 = dost špatně, 3 = dobře, 4 = dost dobře, 5 = velmi dobře*		
34.	Jak dobře mluvíte česky?	1 2 3 4 5
35.	Jak dobře čtete česky?	1 2 3 4 5
36.	Jak dobře píšete česky?	1 2 3 4 5
37.	Jak dobře rozumíte češtině?	1 2 3 4 5

Tabulka P2. Obecný dotazník etnicity (orientace na vietnamskou kulturu) – první část

Označte prosím na stupnici, do jaké míry souhlasíte s následujícími tvrzeními: *1 = vůbec nesouhlasím, 2 = spíše nesouhlasím 3 = ani nesouhlasím, ani souhlasím, 4 = spíše souhlasím, 5 = zcela souhlasím*		
1.	Byl/a jsem vychován/a tak, jak je to ve Vietnamu obvyklé.	1 2 3 4 5
2.	Když jsem vyrůstal/a, byl/a jsem vystaven/a vlivu vietnamské kultury.	1 2 3 4 5
3.	Nyní jsem vystaven/a vlivu vietnamské kultury.	1 2 3 4 5
4.	Ve srovnání s tím, jak kritizuji jiné kultury, kritizuji vietnamskou kulturu méně.	1 2 3 4 5
5.	Stydím se za vietnamskou kulturu.	1 2 3 4 5
6.	Na vietnamskou kulturu jsem hrdý/á.	1 2 3 4 5
7.	Vietnamská kultura má na můj život pozitivní vliv.	1 2 3 4 5
8.	Myslím si, že by moje děti měly číst, psát a mluvit vietnamsky.	1 2 3 4 5
9.	Jsem přesvědčen/a o tom, že by moje děti měly mít jenom vietnamská jména.	1 2 3 4 5
10.	Chodím na místa, kde se vyskytují Vietnamci.	1 2 3 4 5
11.	Znám vietnamské způsoby a zvyky.	1 2 3 4 5
12.	Ke svému partnerovi/partnerce se chovám tak, jak je to ve Vietnamu obvyklé.	1 2 3 4 5
13.	Obdivuji Vietnamce.	1 2 3 4 5
14.	Raději bych žil/a ve vietnamské komunitě.	1 2 3 4 5
15.	Poslouchám vietnamskou hudbu.	1 2 3 4 5
16.	Tančím vietnamské tance.	1 2 3 4 5
17.	Věnuji se vietnamským formám rekreace.	1 2 3 4 5
18.	Slavím vietnamské svátky.	1 2 3 4 5
19.	Doma jím vietnamská jídla.	1 2 3 4 5
20.	V restauracích jím vietnamská jídla.	1 2 3 4 5
21.	Když jsem byl/a malý/malá, měl/a jsem vietnamské kamarády.	1 2 3 4 5
22.	Nyní mám vietnamské kamarády.	1 2 3 4 5
23.	Přál/a bych si, aby mě Vietnamci akceptovali.	1 2 3 4 5
24.	Chodím s Vietnamci/Vietnamkami.	1 2 3 4 5

Tabulka P2. Obecný dotazník etnicity (orientace na vietnamskou kulturu) – dokončení

Použijte následující škálu pro vaše odpovědi: *1 = nikdy, 2 = zřídka, 3 = občas, 4 = často, 5 = velmi často*		
25.	Jak často doma mluvíte vietnamsky?	1 2 3 4 5
26.	Jak často mluvíte vietnamsky ve škole?	1 2 3 4 5
27.	Jak často mluvíte vietnamsky v práci?	1 2 3 4 5
28.	Jak často se modlíte ve vietnamštině?	1 2 3 4 5
29.	Jak často mluvíte vietnamsky s kamarády?	1 2 3 4 5
30.	Jak často sledujete televizní vysíláni ve vietnamštině?	1 2 3 4 5
31.	Jak často sledujete filmy ve vietnamštině?	1 2 3 4 5
32.	Jak často posloucháte vietnamštinu v rádiu?	1 2 3 4 5
33.	Jak často čtete literaturu ve vietnamštině?	1 2 3 4 5
Použijte následující škálu pro vaše odpovědi: *1 = velmi špatně, 2 = dost špatně, 3 = dobře, 4 = dost dobře, 5 = velmi dobře*		
34.	Jak dobře mluvíte vietnamsky?	1 2 3 4 5
35.	Jak dobře čtete vietnamsky?	1 2 3 4 5
36.	Jak dobře píšete vietnamsky?	1 2 3 4 5
37.	Jak dobře rozumíte vietnamštině?	1 2 3 4 5

Poznámky: Jedna položka, která je obsažena v originální verzi (*Celkem vzato jsem Čech/Češka; Celkem vzato jsem Vietnamec/Vietnamka*) nebyla do analýz zahrnuta, proto ji neuvádíme. Položky 25–37 se před výpočtem hrubého skóru kulturní orientace přepólují [Tsai, Ying, Lee 2000].